

स्टेट बँक ऑफ इंडिया पेन्शनर्स असोसिएशन (मुंबई सर्कल), पुणे
ह्यांची वृहत्पत्रिका

संवाद

मनामनांचा मेळ जुळावा । द्वेषाचा लवलेश नसावा ॥

सादासी प्रतिसाद मिळावा । वाद नको संवाद असावा ॥

वर्ष पांचवे

अंक तिसरा

एप्रिल २००८

(April - 2008)

Pune Zonal Sub-Centre

Please read the Notice of Pune Zonal Sub-centre's Annual General Meeting printed on Page No.2. Please note that no separate Notice of the AGM will be sent to the members.

पुणे झोनल सब-सेंटरच्या सभासदांसाठी विशेष सूचना

पान क्र.२ वर पुणे झोनल सब-सेंटरच्या वार्षिक सर्वसाधारण सभेची नोटीस छापली आहे. या सभेची वेगळी नोटीस सभासदांना पाठवली जाणार नाही याची कृपया नोंद घ्यावी.

संपादकीय

राम राम मंडळी !

सर्वप्रथम आम्ही एक एप्रिलपासून सुरू झालेल्या नव्या आर्थिक वर्षाचे आणि सहा एप्रिलला सुरू झालेल्या हिंदु नववर्षाचे ('सर्वधारी' नाम संवत्सर-शालिवाहन संवत १९३० चं) स्वागत करतो व त्यानिमित्त आमच्या सर्व वाचकांना, सभासदांना व हितचिंतकांना मनापासून शुभेच्छा देतो. गुढीपाडव्याला नव्या वर्षाचं स्वागत ठिकठिकाणी शोभायात्रा- प्रभातफेऱ्या काढून तसंच चित्ताकर्षक रांगोळ्यांनी व गुढीपूजन करून उत्साहपूर्ण व जल्लोषाच्या वातावरणात लोकांनी सामुदायिकरीत्या केल्यामुळे चांगली नवी प्रथा पाडल्याचं आपण अनुभवलं. आगामी वर्ष सर्वांना सुख, समृद्धी, स्वास्थ्य व समाधान देणारे व आपापले मनोरथ पूर्ण करणारे जावो अशी आम्ही परमेश्वरापाशी प्रार्थना करतो.

तसं पाहिलं तर गेले काही दिवस सुखद वार्ता आपल्याला ऐकायला मिळत आहेत. रेल्वेमंत्रि लालूप्रसादांचा 'चक दे स्टायल' रेल्वे अर्थसंकल्प असो की देशाचा केंद्रीय अर्थसंकल्प असो, त्याद्वारे अनेक सवलतींचा वर्षाव विविध समाज घटकांवर झालेला आपण पाहिला. त्यामुळे पेन्शनर्स, ज्येष्ठ नागरिक, शेतकरी वर्ग व सामान्य जनतादेखील काही काळ का होईना सुखावून गेली. (काही राजकीय निरीक्षकांना या सवलतींच्या घोषणांमुळे आगामी सार्वत्रिक निवडणुका जवळ आल्याची चाहूल लागली व त्यांनी तशी शंका व्यक्तही केली.) एक गोष्ट मात्र मान्य करायला हवी की या सवलतींच्या गारव्यापेक्षाही दैनंदिन जीवनावश्यक वस्तूंच्या किंमतीत भरमसाठ वाढ झाल्यामुळे (महागाईच्या भस्मासुराने) जनसामान्यांना बसणारे चटके अधिक दाहक व क्लेशकारक आहेत. आज संत तुकाराम महाराज असते तर त्यांनी महागाईने

होरपळणारी सामान्य-गरीब जनता पाहून 'पोळती हे जन । पाहवे ना डोळा ।' असेच सहजोद्गार काढले असते. आज महागाईला कसा आवर घालायचा हा राज्यकर्त्यांपुढे यक्ष प्रश्न निर्माण झाला आहे.

अर्थात् परिस्थिती कशीही असली तरी महागाईला आळा घालण्यासाठी ठोस व प्रभावी उपाय योजना राज्यकर्त्यांना करावीच लागेल, मात्र त्यांना सर्वच राजकीय पक्षांनी पक्षातीत भूमिका घेऊन साथ-सहकार्य देणं उचित ठरेल. आपण डगमगून कसं चालेल ? जीवनाच्या दीर्घ वाटचालीत सुख-दुःखांच्या चढउतारांची आपल्याला सवय झालेली असतेच. म्हणूनच सुखाने हुरळून जाऊ नये. तसेच दुःखांनी खचून जाऊ नये हे आपल्या अंगवळणी पडलेले असते. सुख मिळविण्यासाठी अवश्य प्रयत्न करावेत पण त्याचबरोबर दुःख झेलण्याची, पेलण्याची, त्याला यशस्वीपणे सामोरं जाण्याची आपण तयारी ठेवावी हाच यशस्वी जीवन जगण्याचा उत्तम मार्ग नव्हे काय? कोणत्याही प्रतिकूल परिस्थितीत आपण डगमगून वा गडबडून न जाता तिला धैर्याने तोंड देणे व त्यातून मार्ग काढण्याचा प्रामाणिक प्रयत्न करणेच श्रेयस्कर होय. या संदर्भात "We should try for the Best and be prepared for the worst" हा बहुमोल विचार सदैव मार्गदर्शक ठरेल. राष्ट्रगुरू समर्थ रामदास स्वामींच्या शब्दात सांगायचं तर "धीर धरा, धीर धरा । तक्वा-हडबडू-गडबडू नका ॥" किंवा "भवाचे भये काय भीतोस लंडी । धरी रे मना धीर, धाकासि सांडी ।" असे म्हणावेसे वाटते. थोरांचे हे विचारधनच आपल्याला सर्व संकटांतून तारून नेईल व सुखी-समाधानी जीवन जगण्याची नवी उमेद देईल. पुन्हा एकदा सर्वांना शुभेच्छा !

- क्रांतिसेन रामचंद्र आठवले

**स्टेट बँक ऑफ इंडिया पेन्शनर्स असोसिएशन
(मुंबई सर्कल), पुणे**

पुणे झोनल सब्-सेंटर

वार्षिक सर्वसाधारण सभेची नोटीस

दि.११ एप्रिल २००८ रोजी झालेल्या पुणे झोनल सब्-सेंटरच्या कार्यकारिणीच्या सभेमध्ये ठरविल्याप्रमाणे आपल्या झोनल सब्-सेंटरमधील (म्हणजेच पुणे, अहमदनगर, कोल्हापूर, नाशिक, सातारा, सोलापूर व सांगली जिल्ह्यातील) सर्व सभासदांना कळविण्यात येते की, पुणे झोनल सब्-सेंटरची वार्षिक सर्वसाधारण सभा शुक्रवार दि.९ मे २००८ रोजी एस.एम.जोशी सभागृह, पत्रकार भवन शेजारी, गांजवे चौक, नवी पेठ, पुणे-३० येथे सायंकाळी ठीक ५ वाजता आयोजित केली आहे. या सभेत खालील कामकाज होईल.

- १) मागील २३ मे २००७ च्या वार्षिक सर्वसाधारण सभेनंतर ज्या सभासदांचे निधन झाले त्यांना श्रद्धांजली वाहणे.
- २) मागील २३ मे २००७ च्या सर्वसाधारण सभेचा वृत्तांत वाचून कायम करणे. हा वृत्तांत जून २००७ च्या संवाद मध्ये प्रसिद्ध केला आहे.
- ३) मा.चिटणीसांचे वार्षिक अहवाल वाचन.
- ४) १३ जुलै ०७ च्या सर्कल असोसिएशनच्या वार्षिक सभेनंतरच्या वर्षभरात (म्हणजे १४-७-०७ ते ९-७-०८ या काळात) ज्या सभासदांनी वयाची ७५ वर्षे पूर्ण केलीत अशा ज्येष्ठ सभासदांचा सत्कार. (अशा सभासदांना वैयक्तिक निमंत्रण पत्रे पाठवली आहेत.)
- ५) असोसिएशनच्या सद्य घडामोडींविषयी वृत्तांत कथन.
- ६) आपल्या पुणे झोनल सब्-सेंटरच्या पदाधिकार्यांच्या व कमिटीच्या (२००८-०९ व २००९-२०१० या कालावधीसाठीच्या) द्वैवार्षिक निवडणूका. (ज्यांना असोसिएशनचे काम करावयाचे आहे त्यांनी आपले नांव व कोणत्या पदावर काम करावयाची इच्छा आहे ते ५ मे ०८ पूर्वी कार्यालयात कळवावे.)
- ७) अध्यक्षाने परवानगीने आयत्या वेळच्या विषयांवर चर्चा.

कृपया सर्व सभासदांनी वेळेवर उपस्थित रहावे ही विनंती.

चंद्रकांत कुलकर्णी
चिटणीस

टीप : सभेच्या कामकाजानंतर **स्टेट बँक पेन्शनर्स स्नेह मंडळा** तर्फे सांस्कृतिक कार्यक्रम त्याच सभागृहात आयोजित केला आहे. त्याचा आस्वाद घ्यावा ही विनंती. कार्यक्रमाचे निमंत्रण याच अंकात पान क्र. २० वर छापले आहे.

सभासदांसाठी सूचना

१) पुणे ऑफिसमध्ये सभासद-शुल्क, देणगी वगैरे कारणांसाठी अनेक सभासदांचे त्यांच्या स्वतःच्या खात्यावरील चेकस् असोसिएशनच्या नावावर येत असतात. हे चेकस् असोसिएशनच्या, दत्तवाडी शाखेत असलेल्या खात्यात जमा करण्यासाठी दिले असता कांहीं चेकस्च्याबाबतीत अशी अडचण येते की सभासदाची नमुना सही स्कॅन (कोअर सिस्टिममध्ये) झालेली नसते. त्यामुळे बँकेत असा चेक पास करण्यात व खात्यात जमा करण्यात अडचणी येतात. तरी सर्व सभासदांना नम्र विनंती की त्यांनी चेक असोसिएशनकडे पाठवण्यापूर्वी स्वतःची नमुना-सही बँकेने स्कॅन करून रेकॉर्ड केलेली आहे याची खात्री करू घ्यावी म्हणजे त्यांचा चेक वटवण्यात अडचण येणार नाही.

२) सभासद शुल्क अथवा देणगी पाठवतांना शक्यतो पैसे आपल्या दत्तवाडी (पुणे) शाखेवरील डिमांड ड्राफ्टने अर्जासोबत/पत्रासोबत पाठवावेत.

३) जे सभासद कोअर सिस्टिममधून पैसे पाठवू इच्छित असतील त्यांनी आपल्या **एस.बी.आय.पेन्शनर्स असोसिएशन** या नावाने असलेल्या दत्तवाडी (पुणे) शाखेतील सेव्हिंग्स खाते नं. **10648565926** या खात्यावर पैसे भरावेत व पत्रामध्ये खालील तपशील द्यावा - पैसे पाठवणाराचे पूर्ण नांव, पत्ता, रक्कम, कोणत्या तारखेस पैसे भरले, पाठविण्याचा उद्देश - उदा. सभासद शुल्क, देणगी कोणत्या कारणासाठी पाठवली इ. - म्हणजे असो.च्या बँक पासबुकातील रकमांचा ताळमेळ घालणे सुकर होईल.

वरील बाबी लक्षात ठेवल्यास वेळेची व बँक चार्जेसची (पोस्टेज इ.) बचत होऊ शकेल. तरी सभासदांनी सहकार्य करावे ही विनंती.

- सेक्रेटरी

**State Bank of India Pensioners' Association (Mumbai Circle), Pune
Panaji Zonal Sub-Centre**

Proceedings of the 10th Annual General Meeting dt.30th March 2008

The 10th Annual General Meeting of Panaji ZSC covering Goa, Sindhudurg & Ratnagiri Districts was held at Staff Learning Centre, Panaji on 30th March 2008. Around 200 members including Associate members and Family Pensioners attended the meeting.

The dignitaries who attended the AGM include Shri.S.K.Dash, Dy.Gen.Manager, Panaji Module, Office-Bearers of our Federation & Circle Association Sarva Shri. B.G.Dandekar, V.M.Gokhale, S.B.Gokhale, R.N.Lalingkar, L.G.Gandhi and special invitees S/Shri.Bharat Gupte, C.P.Kulkarni, S.S.Sirdeshmukh, B.A.Daini & Dr.Bandodkar, Bank's Chief Medical Officer.

Shri.P.M.Narkar, President of Panaji ZSC extended a warm welcome to the dignitaries, special invitees and all the members present for the AGM. Shri.S.K.Dash, DyGM (Panaji Z.O.) inaugurated the meeting by lighting the traditional lamp along with other dignitaries.

Two minutes silence was observed to condole the death of the following members who passed away during the period since last AGM.

1) Shri.Matias A.F.Vaz	18-01-2008
2) Shri.Raghuvir M.Sawant	29-01-2008
3) Shri.Mohan P. Dalvi	03-01-2007
4) Shri.R. V. Maskar	2006
5) Smt.Ashalata J. Phadte	09-03-2008
6) Shri. V. S. Arondekar	-
7) Shri.sadanand P. Agni	19-01-2008
8) Shri.D. L. Lotlikar	05-12-2007
9) Shri.David F. Rodrigues	26-05-2007

In his address Shri.S.K.Dash, DGM, expressed happiness to be associated with the Bank's pensioners on this occasion. He informed that the Bank has decided to observe every 20th of the month as a 'Pensioners' Day' and as such he, the Zonal Office functionaries and the Branch Managers would be available for that day to sort out the pensioners' problems, if any. Medicines for the Bank's Dispensaries would be provided. The work of establishing Mapuca Dispensary has

been taken-up and it will be opened shortly. He requested Dr.Bandodkar, Sr. Medical Officer, Panaji Z.O., to look into the matter.

Shri.P.G.Kakodkar, former Chairman of State Bank of India and founder President of Panaji ZSC, addressed the gathering. While taking a review of the achievements of our Pensioners' Association during the last 34 years from its inception, he praised the Association leadership for doing commendable job in securing benefits in many areas, have still to struggle for long outstanding issues. If justice is not done by the Bank and Govt., he said that he is prepared to stage a 'hunger strike' personally in front of the Corporate Office of the Bank on 2nd October, 2008. By saying this he inspired all the present to put in more efforts to achieve our pending demands.

Rounding up the Bank's Meet with its pensioners, Shri.V.D.Kulkarni, Vice-President of Panaji ZSC, expressed gratitude and conveyed thanks to Shri.S.K.Dash, DGM, Shri.P.G.Kakodkar, AGMs of Region-I & II and other functionaries of Panaji Zonal Office for their presence and gracing the function.

Thereafter, AGM's usual Agenda items were taken up after a 'Tea-break'. The minutes of the last AGM were approved unanimously by the house. Then the following senior members who have completed 75 years of age were felicitated at the hands of Dignitaries from Federation and Circle.

- 1) Shri.Vamona Poi
- 2) Shri.S.G.Pai
- 3) Shri.R.R.Chitale
- 4) Shri.S.A.A.Moniz Barbosa

The Association had honoured Shri.V.R.Kelkar and Smt.Kumudini P.Sawant at the Ratnagiri Meet held on 10th March 2008 at the hands of Shri.P.M.Narkar, President.

Then, a talk on "How to take care of Life, specially by senior citizens after retirement - a new look at Yoga exercises" was delivered by

Dr.Bandodkar, Sr.Medical Officer. This was well appreciated by all.

In his Presidential address Shri.Narkar outlined the latest developments and achievements as regards functioning of Panaji Zonal Sub-Centre. He told that the total membership of Panaji ZSC has reached 634 by end of 30th March 2008 including Associate members & Family pensioners. Out of which 64 new members were enrolled during the last year. He requested that every member should make efforts to bring in at least 2 new members. The zonal sub-centre is organising monthly meetings regularly at Panaji, Margao, Mapuca wherein members are being apprised of latest developments on Federation front. During last year they have activated Ratnagiri District unit who are conducting meetings of local members at quarterly intervals where Zonal Office Bearers address the meetings.

He further told that the Donations aggregating Rs.6,506/- were collected from the beneficiary members of 8th bipartite settlement. Members also donate generously towards 'SAMVAD' and 'Legal Fund' and 'Distress Relief Fund'. Zonal office-bearers along with local members participated in 'Dharna in front of Panaji Zonal Office on 20th February 2008.

Thereafter, Shri.V.M.Gokhale, Circle President, addressed the gathering. He impressed upon the members the need to enroll more members including Family pensioners. He informed the house that Family pension as per industry-level has been cleared by the Bank and the effect of revision of Family Pension will be given shortly. He suggested that more and more lady members should take part in Association activities. he also stressed the need of doing some social work apart from our usual association work. Zonal committee should try to start 'dispensaries' where alternative medicines (such as Ayurvedic/Homeopathic) should be provided at the cost of our Association by appointing a suitable Doctor to give consultations to the members at nominal cost.

Thereafter Shri.S.B.Gokhale, Federation General Secretary spoke about the details of issues pertaining to '7th Bipartite retirees', 'Upgradation of Pension for earlier retirees', 'Commutation formula as per industry settlement' and '100% D.A. neutralization for earlier retirees'.

Shri.B.G.Dandekar, Federation President, also addressed the gathering and informed the members the good developments that have taken place during last few months, especially after meeting of 'Action Committee' with the Chairman of our Bank on 18th January 2008 highlighting '50% pension of last-drawn salary' without ceiling, 'Family Pension @ 30% of last drawn salary', 'Updation of Pension to pre-01-11-2002 retirees', '100% neutralization of DA for earlier retirees' and most important demand regarding provision for updation of Pension at the time of every wage-revision settlement with the serving staff in future. Shri.Dandekar explained the difference between 'revision' (which actually is reduction in pension) and 'restructuring of pension'. our demand is restructuring. He also gave latest position of Court cases filed in various High Courts by the Federation.

Biennial Elections of Zonal Sub-Centre for 2008-09 & 2009-10

The President requested Shri.R.N.Lalingkar, Secretary of Circle Association to conduct the elections of Office-Bearers and Committee members of Panaji ZSC for the period 2008-09 & 2009-10. Accordingly, Office-bearers & Committee members, as per Annexure, were elected unanimously.

Shri.V.D.Kulkarni, Vice-President, was felicitated at the hands of Shri.B.G.Dandekar in appreciation for enrolling highest number of members in 2007-2008.

Vote of Thanks :Shri.I.H.Dias, Secretary of Panaji ZSC proposed a vote of Thanks. The AGM was concluded with a 'Happy' note with special Laughter Session by Shri.B.A.Daini from Kolhapur.

- I.H.Dias, Secretary

Annexure
**A Newly elected Office-bearers &
Committee Members of Panaji Zonal
Sub-Centre**

(2008-09 & 2009-10)

Shri.P.M.Narkar : President
Shri.V.D.Kulkarni : Vice-President
Shri.I.H.Dias : Secretary
Shri.K.V.Gopinathan : Treasurer

Committee Members -

- 1) **Panaji** :S/Shri.A.G.Ambeskar; Anil Shewade;
Manjunath K.Naik; I.C.Viegas
 - 2) **Margao** : S/Shri.D.T.Benaulikar;
S..P.Khandeparkar; N.H.P.Dessai;
P.D.P.Salgaonkar;M.S.Raikar;
H.Cabral & V.U.Kamat (Special Invitees)
 - 3) **Vasco Da Gama** : Shri.P.P.Shetye
 - 4) **Mapuca** :S/Shri.B.A.Fernandes & Y.S.Bagli
 - 5) **Ponda** :S/Shri.U.N.Sankolli, S.S.Amonkar &
R.N.More
 - 6) **Sindhudurg District** :
Shri.P.N.Masurkar- Dist. Co-ordinator, S'wadi ;
Shri.V.S.Rane-Malvan;S/Shri.A.S.Toraskar &
C.J.Rane - both from Kankavli ;
 - 7) **Ratnagiri District** :
Shri.D.D.Marathe - Dist. Co-ordinator,Ratnagiri;
S/Shri.J.S.Bhosale, J.S.Joshi, A.C.Joshi, &
V.V.Pelapkar(all from Ratnagiri); A.K.Ponkshe &
K.K.Bapat both from Chiplun ;
- Ladies Representatives** :
Smt. Mira Nerurkar & Smt. Sunita Naik

○ **प्रतिक्रिया**

मार्च महिन्याच्या 'संवाद' मधील श्री.शरद शिंगवेकर यांचे "संपादकीय" आवडले. सकारात्मक आणि नकारात्मक विचारांचा केलेला ऊहापोह आवडला.

पानोपानी श्री.पी.के.देवधर यांनी केलेली विनोदाची पेरणी आवडली. अभिनंदन !

- जनार्दन दातार,
अमरावती

**स्टेट बँक ऑफ इंडिया पेन्शनर्स असोसिएशन
(मुंबई सर्कल), पुणे
औरंगाबाद झोनल सब-सेंटर-वार्षिक अधिवेशन**

दि.१६ मार्च २००८ रोजी औरंगाबाद झोनल सब-सेंटरचे वार्षिक अधिवेशन यावर्षी धुळे युनिटने व्यंकटेश लॉन्स, गरुड बाग, धुळे येथे यशस्विरित्या आयोजित केले होते. या अधिवेशनास औरंगाबाद, परभणी, नांदेड, जळगाव, धुळे व अन्य जिल्ह्यातील मिळून साधारणपणे २३० सभासद उपस्थित होते. या अधिवेशनाला केंद्रीय कार्यकारिणीचे सर्वश्री. व्ही. एम. गोखले (अध्यक्ष), आर.एन.लळिंगकर(चिटणीस),एस.बी.गोखले(सहचिटणीस), भरत गुप्ते(सहचिटणीस) हे विशेष पाहुणे म्हणून उपस्थित होते. तसेच धुळे येथील ज्येष्ठ सभासद श्री.मधुकरराव रणसिंग यांची विशेष उपस्थिती व मार्गदर्शन या अधिवेशनाला लाभले.

अधिवेशनात ज्या सभासदांनी वयाची ७५ वर्षे पूर्ण केलीत त्यांचा हार्दिक सत्कार शाल व श्रीफळ देऊन प्रमुख पाहुण्यांचे हस्ते करण्यात आला. तसेच विशेष आमंत्रित सर्कल पदाधिकार्यांचापण शाल व श्रीफळ देऊन सत्कार करण्यात आला. स्थानिक उद्योगपती व आपले सभासद कै.काशिनाथ लोखंडे यांचे सुपुत्र श्री.अजय लोखंडे यांनी त्यांचे वडिलांचे स्मरणार्थ दिलेल्या रु. ३,१००/- च्या देणगीप्रित्यर्थ, त्याचप्रमाणे आपले सभासद श्री.महेंद्र ओसवाल यांनी त्यांच्या बहिणीच्या स्मृतीप्रित्यर्थ दिलेल्या रु. ५०००/- च्या देणगीप्रित्यर्थ या दोघांचाही श्रीगणेशाची सुंदर मूर्ती देऊन हृद्य सत्कार करण्यात आला. तसेच पदाधिकारी सर्वश्री.एन.एम.चौधरी, एस.बी.कुलकर्णी, अविनाश कुलकर्णी यांचाही सत्कार करण्यात आला.

माननीय श्री.व्ही.एम.गोखले, श्री.एस.बी.गोखले व श्री.लळिंगकर यांनी फेडरेशन स्तरावर आपल्या प्रलंबित मागण्यांच्या संदर्भात चालू असलेल्या प्रयत्नांची तसेच कोर्ट केसेसची सविस्तर माहिती दिली. श्री.एस.बी.गोखले यांनी सभासदांच्या जिव्हाळ्याच्या विषयांवरील शंकांचे निरसन केले. सभेचे उत्कृष्ट सूत्र संचालन श्री.साहेबराव देसाई यांनी केले. सकाळचा चहा/फ्रान्च व दुपारचे स्वादिष्ट जेवणाची व्यवस्था यांस सर्व उपस्थितांची वाहवा मिळाली व अधिवेशनाची यशस्वी सांगता झाली.

- एस.बी.कुलकर्णी, सचिव

F

॥ मरावे परी नेत्ररूपी उरावे ॥

F

नेत्रदान करून अंधांचे जीवन प्रकाशमय करा.

(We reproduce a Letter addressed to the Chairman by our Federation for information of members)

Federation of State Bank of India Pensioners' Associations

Ref. No. P-72 of 2007-08

Date : 19th March 2008

The Chairman,
State Bank of India,
Corporate Centre,
Mumbai.

Dear Sir,

MEDICAL BENEFITS TO RETIREES

The Bank has been taking several initiatives to look after the welfare of the retirees at the fag end of their lives. The employee of the Bank after having put in life long dedicated service in the organization, when they retire, would like to have happy and peaceful retired life. The Bank is therefore not only taking care of their well being but also has come out with several initiatives to ensure that they also lead a healthy life.

2. One of the major problems that the retirees encounter after their retirement from the Bank is the medical expenditure that they may have to incur due to ill health. In order to over come this the Bank has come out with medical scheme. At present, we have 4 medical schemes in operation for the benefit of the retirees.

- 1) SBI Employees' Mutual Welfare Scheme. This was formed by both the Working Staff Federations & Managed by them, but the Administration was looked after by the Bank.
- 2) Retired Employees' Medical Benefit Scheme I. Since closed on 30-06-2003
- 3) Retired Employees' Medical Benefit Scheme II w.e.f. 1-7-2003 (existing Scheme)
- 4) Retired Employees' Medical Benefit Scheme III: (modified for officers of scale VI and above from 1-1-2007)

3. The 4th one has been introduced in the recent past. The Pensioners' Federation has been demanding for a comprehensive outlook on the problems and to look into a large number of issues that have been raised by them from time to time. We would like to make a detailed presentation on the various schemes, their objectives and the need for review of the same.

SBI Employees' Mutual Welfare Scheme

4. This was the first scheme conceived by both the Working Staff Federations in the interest of the retirees in the Bank. The Scheme not only provided the medical benefit to pensioners but even monthly financial help to family pensioners as well, when the family pension scheme was not introduced in State Bank of India. We are proud of this scheme for the reason that the scheme was brought into existence purely on the basis of the contribution made by the employees who have joined the scheme. The Scheme was highly appreciated by the employees of other banks since there were no such schemes anywhere in the industry. The management took the responsibility of the administration of the fund. The benefits were decided on the basis of the notional income that the fund may have out of the subscriptions received from the members. The scheme has very limited scope since the income on the funds were based on the investments made in the scheduled securities – mainly tax-free bonds and debentures.

5. The scheme provided for both, the reimbursement of the expenditure on account of hospitalization and also domiciliary treatment. The scheme was insufficient in view of the increasing

cost of medical treatment and also the growing expenditure under the fund. As such the expectation that the scheme would be providing improvement in the benefits did not take place. The ceilings became grossly inadequate as the scheme was patronized only by employees and no contribution from the Bank was envisaged.

Retired Employees' Medical Benefit Scheme I.

6. The first comprehensive Medical Scheme was effective from 1-7-1996 and was conceived by the Bank and the Federation of SBI Pensioners' Associations. It was "Retired Employees' Medical Benefit Scheme." As per the Scheme No.1 the retirees who are interested to join the scheme should pay one month's gross pension prior to completion of three months from the date of receipt of the first pension. The Bank took care of the administration of the scheme. The Scheme was contributory and the Bank had agreed to contribute to the corpus from the profits of the Bank from time to time as a welfare measure towards the retirees. The Scheme provided for hospitalization in respect of 6 diseases initially & subsequently increased to 16 ailments at the request of our Federation. The scheme prescribed a ceiling of Rs.2 lacs together for retirees and their spouses.

7. The Scheme was in operation from July 1996 to June 2003. During this time the Bank did not make any improvements in the scheme by way of the enhancement of the cap on the expenditure. The scheme also prescribed several restrictions in regard to the admission. It was a one time decision. However, at the request of the Federation of SBI Pensioners' Associations the Scheme was opened for Membership for 5 times.

Retired Employees' Medical Benefit Scheme II

8. The Bank took a unilateral decision to close the new membership for the Scheme I w.e.f. 30-06-2003 and came out with the Scheme II w.e.f. 1-7-2003. The subscription prescribed for enrolment in the scheme was exorbitant. There was no rationale for fixing the different subscription rate except the argument of viability of the scheme. The rates were as under:-

Rate of Subscription	Medical Reimbursement Ceiling
a) 2 months Gross Pension	Rs. 2,00,000/-
b) Rs. 37,000/-	Rs. 3,00,000/-
c) Rs. 43,500/-	Rs. 4,00,000/-
d) Rs. 49,500/-	Rs. 5,00,000/-

9. The subscription rates were very high. However, in order to have the comfort of having medical benefit in case of exigencies, the retirees joined the scheme by paying the subscription according to their ability to pay and expected expenditure.

(Position as on December 2006)

Information from Bhubaneswar, Bangalore, Kerala, Mumbai & Delhi Circles.		
PARTICULARS	SCHEME NO. I	SCHEME NO. II
i) No. of pensioners who joined the scheme	9818	1261
ii) No. of pensioners who have FULLY utilized the amount	289 2.94%	39 3.09%
iii) No. of pensioners who have PARTLY utilized the amount	3193 32.52%	360 28.55%
iv) No. of pensioners who have NOT utilized the amount	6336 64.54%	862 68.36%

10. The list of ailments and also other terms and conditions remained unchanged. The Federation again made several representations suggesting the various improvements in the benefit of the scheme, vide letter dated 2-10-2006.

The Federation made following suggestions:-

- 1) Increase in number of diseases
- 2) Subscription should be linked to the Gross Pension of the Pensioner
- 3) 20% of the plan amount should be reserved for domiciliary treatment

We had series of discussions with the concerned officials in Corporate Centre in regard to suggestions made by us but the Bank has not yet taken any decision.

S.B.I. Retired Employees' Medical Benefit Scheme III (Modification in the Scheme)

11. We are happy to note that the Bank has taken cognizance of the increasing cost of the medical expenditure and came out with yet another comprehensive scheme and extended improved medical benefits at a lower rate of subscription. While circulating the Scheme, the Bank management has recognized the job hazards of the senior executives that they are the ones who are taking greater risks, subjected to transfer all over the country, bear the brunt of all types of pressures, and consequently undergo severe stress and strains. The stress related health problems in this category of officers have also gone up considerably in the recent past. According to the scheme, the members are eligible for the following benefits:-

Positions held Prior to Retirement	Contribution	Maximum Medical Benefit	Domiciliary Treatment
Dy. Managing Director	Rs.1,00,000	Rs. 20,00,000	Rs. 20,000 p.a. (Cap 10%)
Chief General Manager	Rs. 90,000	Rs. 15,00,000	Rs. 15,000 p.a. (Cap. 10%)
General Manager and Dy. General Manager	Rs. 75,000	Rs. 10,00,000	Rs.10,000 p.a. (Cap 10%)

12. We are happy that the Bank has realized the need for introduction of domiciliary treatment and accordingly provided in the scheme that an amount equal to 10% of the cover available can be utilized by them towards the domiciliary treatment during the lifetime. This will be a great relief to officers who are required to meet a medical expenditure from their pension. We feel this is a result of our recommendations vide our letter NO. P61 of 2006-07 dated 2-10-2006. The rate of contribution per Rs. 1.00 lac is different depending upon the position held prior to retirement.

Position held Prior to Retirement	Maximum Medical Benefit	Contribution	Rate per Rs.1.00 lac
Dy. Managing Director	Rs. 20.00 lacs	Rs.1,00,000/-	Rs. 5,000/-
Chief General Manager	Rs. 15.00 lacs	Rs. 90,000/-	Rs. 6,000/-
General Manager & Dy. General Manager	Rs. 10.00 lacs	Rs. 75,000/-	Rs. 7,500/-

While we reserve our right of demanding Pension based (Gross Pension) contribution from Pensioners like Scheme No. I, in the meantime we request you to reduce the contribution @ Rs.5,000/- per lac even to Members of Scheme No. II.

13. Two more ailments have been added to the list of ailments. However still there are more diseases which have been recommended by the Federation.

1. Cardiac ailment : Stress Test and Angiography may also be covered.
2. Cancer: Blood Transfusion charges may be reimbursed.
3. Kidney failure/transplant: All diseases related to Kidney and requiring hospitalization (i.e. Kidney Stone, etc.) may be covered under this category.
4. Paralysis: Preventative measures may be covered (Fourth rib treatment).
5. Retinal Detachment or Cornea replacement: All related test done in Hospital or Laboratories may be reimbursed.
6. Major Accident: The word 'Major' should be deleted. After an accident, even a fall in the house/bath room a person is required to take treatment in the hospital. Hence it is difficult to assess the physical loss, to the Member/Spouse.
7. Cataract & Glaucoma: If the related tests are required to be taken in hospital, the charges may be reimbursed.
8. Tuberculosis: All related diseases such as pleurisy.
9. Diabetes: Related diseases like Hypertension etc where hospitalization is required. The patients of diabetes are affected by damages to various parts of bodies and the physicians are unable to identify whether such consequential ailments can be treated under the category of diabetics.
10. Removal of stone in gall Bladder: This may be clubbed with Kidney.

14. The Scheme No. III is effective retrospectively from 1.1.2007 i.e. applicable to only those Executives who retired after 31-12-2006. The situation in which earlier Executives worked is not different. Besides they were receiving comparatively less gross salary. However, they have to undergo treatment as per present cost of living. In view of this, earlier retirees of the same category may be permitted to join the new Scheme No. III.

15. The Federation would like to place some of its views on the medical benefits that are available and the improvements sought for :-

16. The provision of Medical Benefit to the employees who retire from the Bank is a welfare scheme and should be extended liberally by the Bank to all Pensioners. The benefit may be extended as and when they complete their age of 60 yrs. irrespective of their date of retirement.

17. The scheme is described as modification. If it is a modified version it has to be applicable to all Pensioners of the Bank. The difficulties enumerated for justification of the scheme are equally applicable to each and every employee of the Bank. The degree may differ but the impact on the general health of the employee concerned is the same. The modification of the scheme has restricted the entry only to the scale VI and above officers of the Bank. A cut of date has also been fixed arbitrarily. The subscription is decided on the basis of the viability of the scheme floated. When the earlier scheme is open to such a large number of Pensioners they were made to pay Rs.49,500/- to get a cover of Rs.5/- lac. The present modification suggests a contribution of Rs.1,00,000/- with a proviso to utilize maximum Rs.2.00 lacs towards domiciliary treatment. The arithmetic do not match. The modification cannot be restricted only to retired senior executives. It should be extended to all members as well; kindly consider our request.

18. The Bank should come out with a clarification permitting the membership for change from one scheme to another scheme by paying the difference in the subscription. When the Scheme II was introduced majority of the members could not switch over to this scheme from Scheme-I due to the reason that they were not aware of the Scheme II and the contribution was very high i.e. Rs. 10,000/- per lac.

19. The Bank should also permit all those employees whose membership has been rejected on the grounds of VRS and who retired voluntarily at their own.

Membership to the spouse may be permitted in case of an employee's death while in service.

In case of death of Pensioner/Spouse, the expenditure incurred on them for medical treatment may be reimbursed to their legal heirs, of course if balance is available.

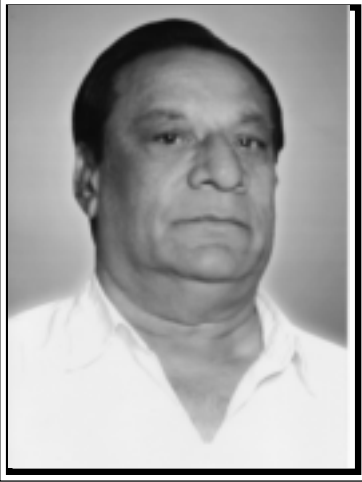
Consolidation of the Scheme:

It is suggested that in order to make the Scheme viable the Bank should make a fixed contribution out of future profits as was being done in the past. These being the only welfare measures for the benefit of retirees.

20. As mentioned above, there are 4 schemes in operation in the Bank. All these schemes have contradiction in regard to several provisions thereby creating a lot of heartburn amongst the pensioners in the Bank. All the Pensioners should be treated at par. They have given their best to the Bank. It is our humble suggestion to the Bank to come out with one comprehensive scheme rather than having so many schemes creating problems to the pensioners while availing the benefits of the scheme.

Please treat the matter as urgent.

Yours faithfully,
B.G. DANDEKAR
President

कै.काशिनाथ त्र्यंबक ऊर्फ आबा लोखंडे
जन्म : २७-१२-१९४२ मृत्यु : ३०-१२-२००७
यांचे पुण्यस्मरणार्थ
श्री.अजय काशिनाथ लोखंडे, धुळे
(उद्योगपती व आबांचे सुपुत्र) यांचे तर्फे
Advt.

कै.श्रीमती नवल मोहन बेदमुथा
श्री.महेंद्र मोहन ओसवाल, धुळे यांच्या भगिनी
यांचे पुण्यस्मरणार्थ
Advt.

Federation of State Bank of India Pensioners' Associations

Ref. No. P-71 of 2006-07

Date : 16th March, 2008

The Dy. Managing Director & CDO
State Bank of India
18th Floor, State Bank Bhavan,
Madame Cama Road,
Mumbai 400 021

Madam,

7th Bipartite Settlement

We understand that pension in respect of 7th Bipartite retirees (1684 pts. DA Merger) is likely to be settled shortly.

While revising the Pension, **without prejudice** to our right of 50% as Pension calculated on the last drawn salary, the following points should be borne in mind :-

- 1) Pension should be calculated on the actual salary (Pensionable pay) drawn by the employee during the last 12 months pensionable service prior to retirement.
- 2) Arrears should be paid from the date of retirement. At present the Pension has been calculated on Pre-revised salary on an ad-hoc basis till receipt of the final approval of the Government of India. The retirees are eligible for arrears of Pension from the date of retirement i.e. from 1-11-1997 (Award Staff) and 1-4-1998 (officers) or actual date of retirement which ever is later. The pensioners should not be penalized for the delay in taking decision by the Bank or by the Government of India. (By now some pensioners have died, waiting for the revision).
- 3) The retirees under 8th Bipartite Settlement (salary wherein DA upto 2288 pts. was merged) should also be paid arrears of Pension from the date of retirement and not from 1-5-2005 as has been done. We do not understand the logic in fixing this date only for Pensioners / Family Pensioners, when the employees were paid arrears from 1-11-2002.
- 4) While the revision in Family Pension is being implemented, we understand that the arrears are being paid from 1-5-2005 and not from the date the Family Pension, was due to the beneficiary. As you are aware that the Family Pension Scheme (rates for calculation of Family Pension) had not been revised since 1-11-1987, though the salary scales of employees were revised on four occasions. Therefore, the beneficiaries are entitled for arrears from the date they are eligible for Family Pension. We are aware that the Bank could not do revision in the Family Pension Scheme due to non-approval of revision from the Government of India. However, for this the Family Pensioners should not be deprived of their legitimate arrears due to them.

We trust that suitable steps will be taken by the Bank Management to protect the interest of Pensioners and Family Pensioners. Our comments on the fractured revision in Family Pension Scheme will be submitted to the Bank in due course. However, in the meantime, we have submitted eight statements to the Bank. Showing the effect of latest revision on the beneficiaries in various groups according to merger of D.A. in the basic salary from time to time.

Yours faithfully
B.G. Dandekar
President

Copy forwarded for information to:-

- 1) State Bank of India Pensioners' Association of All the Circles and
- 2) Shri G.D. Nadaf ; 3) Shri Amar Pal; 4) Shri V.K. Gupta; 4) Shri Prakash Gangal, Thane

(We reproduce a letter sent by our Federation to all Circle Affiliates in respect of Writ Petition re. Family Pension)

Federation of State Bank of India Pensioners' Associations

Ref. No. GS 2 of 2008/09

Date : 3rd April, 2008

To

All the Circle Affiliates

Dear Sir,

**Family Pension @ flat rate of 30%
Writ Petition No. 5904/of 2007 filed on 6-12-2007**

The captioned Writ Petition was filed in High Court Judicature, Nagpur Bench of Mumbai High Court, Nagpur on 6-12-2007. The summons were served on both the respondents against acknowledgement.

The case has come up on board on 31st March 2008 when the pleader on behalf of Government of India Mr. Moosa, appeared and requested the court to kindly permit him to file his reply to the plaint within a fortnights time. The Hon'ble Judge has agreed and permitted him ten days time for filing reply to the plaint. Nobody appeared on behalf SBI. The case is listed on 10th April, 2008.

The Xerox copy of the plaint together with synopsis and exhibits are enclosed for your perusal. Please acknowledge receipt.

Yours faithfully,

Sd/-

General Secretary

**(Please note that the Plaint is running in number of pages and not annexed.
Only Prayer is annexed to this letter for information of members.)**

Annexure

Writ Petition No.5904/2007 in the High Court of Judicature at Bombay Bench at Nagpur

Petitioners : 1) State Bank of India Pensioners' Association (Mumbai Circle), Pune
Through its President Shri.V.M.Gokhale.
2) Smt. Neela Bhalchandra Prachand, Nagpur
3) Smt. Neelima Arun Ghonge, Nagpur
4) Smt. Anjali Anil Kulkarni, Nagpur
5) Smt. Sudha Madhao Kholey, Nagpur

Versus

Respondents : 1) The Union of India through its Secretary, Ministry of Finance,
Department of Banking, New Delhi
2) State Bank of India through its Chairman, Personnel Management
Department, Corporate Centre, Mumbai.

P r a y e r

It is therefore, most humbly prayed that this Hon'ble Court be pleased to issue a writ of certiorari, mandamus or any other appropriate writ order or direction :-

- a) To direct the respondent Nos. 1 & 2 to revise the family pension of the members of the petitioners' Association ;

- b) To direct the respondent Nos. 1 & 2 to pay the family pension at flat rate of 30% of actual pay drawn by an employee at the time of retirement / death to all existing and future family pensioners;
- c) To direct the respondent Nos. 1 & 2 to pay arrears of family pension from 1-11-1987 / from date of death of the employee of the Bank whichever is later ;
- d) To direct the respondent Nos. 1 & 2 to pay the arrears of dearness relief from 1-11-1993 to 30-4-2005 by extending the rates of dearness relief as applicable to pensioners of the Bank during that time ;
- e) Grant ad-interim relief @ Rate of Rs.600/- p.m. w.e.f. 1-11-1987 or from the date the spouse became eligible for Family Pension whichever is later ;
- f) Saddle the cost on the respondents ;
- g) Grant any other relief which this Hon'ble Court deems fit and proper in the premises ;

AND YOUR PETITIONER, AS IN DUTY BOUND, SHALL EVERY PRAY.

NAGPUR.

DATED : 6-12-2007

(We reproduce Letter of Dy.M.D.&CDO to All LHOs in respect of Claim by near relatives of deceased member of SBIREMBS)
No. CDO/PPG/PEM/930 Date : 26-02-2008

The Chief General Manager,
State Bank of India
Local Head Office
New Delhi

Dear Sir,

**SBI Retired Employees Medical benefit Scheme
Reimbursement of Medical Expenses to near relatives of
Retired Employees where both the beneficiaries have died**

With reference to your letter No.HR:SW:KRP:3647 dated 14-02-2008, the matter relating settlement of REMBS medical bills, where the beneficiaries have died during the course of treatment, was examined by us in consultation with Law Department. The trustees have approved the undernoted procedure for the same.

- i) If the amount claimed is not more than Rs.50,000/- the eligible amount can be paid to the legal heirs after getting a declaration from them and a stamped indemnity;
- ii) If the amount exceeds Rs.50,000/-, please follow the procedure stipulated by the Bank for settlement of claims relating to a "deceased constituent's Account" including obtention of Indemnity.

Yours faithfully,

Sd/-

For Deputy Managing Director and CDO

Copy forwarded for information and necessary action / guidance to the Chief General Manager, SBI, LHO, All Circles except New Delhi.

Encl : (On next page)

SBI Retired Employees Medical Benefit Scheme
Proforma of Claim to be stamped in accordance with State and to be stamped as
an Agreement & Indemnity

Date :

To,
 The Branch Manager/Dept.,.....,
 State Bank of India,
Branch/Office,

Dear Sir,

Claim in respect of Medical Bills of Shri/Smt/Kumari

.....(Deceased)

Paid to Shri/Smt/Kumari.....**(One of the legal heirs) OR****Paid to Sarvashri/Smt/Kumari.....****(Names) of the Legal Heirs**

Late Shri/Smt/Kumari.....was working as
in State Bank of India before his/her retirement and he/she was drawing
 his/her pension from.....Branch of State Bank of India and was
 residing at.....

OR

Shri./Smt.....is the surviving spouse of
 late Shri./Smt./Kumari.....and presently residing at
(Address).

Shri/Smt/Kumari.....passed away on
(date). A copy of the Death Certificate is enclosed.

Shri/Smt/Kumari.....is survived by the following
 legal heirs :

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)

To support the statement, we are enclosing Legal Heir-ship Certificate / Affidavit duly signed
 before the Notary along with two witnesses.

Shri/Smt/Kumari.....was ill for
 (nature of the decease) admitted inNursing Home/Hospital.

Shri/Smt/Kumari..... passed away during the course of medical

treatment and the Nursing Home/Hospital authorities have submitted a total bill for Rs.....

There are no further claims to hospitalization expenses or medical expenses etc.

I/We.....(name/s) are duly authorized by the legal heirs to claim the medical bill amount of late Shri/Smt/Kumari.....

from the Bank. The disclaimer in my/our favour is enclosed. In consideration of State Bank of India paying this amount of Rs.....to me/us, I/We.....

.....(name/s of the undersigned), shall keep the Bank indemnified against all the costs, claims, suits, etc. from the Nursing Home/Hospital or any other authorities.

NAME & SIGNATURE :

1)

2)

(Legal Heirs)

Address :-

Address :-

Date :

Place :

○ वसंत

आज पाचूच्या रानांत कसा वसंत फुलला
जणू माझ्याच मनाचा प्रतिसाद हा उठला ॥१॥
फुले रानात फुलली कशी अत्तर शिंपीत
माझे भावमळे फुलले तोच गंध उधळीत
त्या गंधाने लाजून चाफा पानात लपला..... ॥१॥
वारा नाचतो पर्णांत सूर येती वेळूतून
जसे थिरकते मन वाजे आनंदाची धून
लावी कोकीळ पंचम गोड सुरांच्या साथीला..... ॥२॥
डोकावतो पानांतून सूर्य किरण पिसारा
जणू माझा लखलखे मन-मयूर फुलोरा
नेत्र हजार फुटले त्या हर्ष फुलोऱ्याला..... ॥३॥
जसे मधुप गुंजती मधु लुटीत फुलांचा
मन माझे घे प्रत्यय आज फक्त आनंदाचा
त्या हर्षाचा गोडवा मनमुराद लुटला..... ॥४॥
चित्र काढिले रानाचे आज रत्नांच्या रंगांनी
जसा मनाचा फलक भरे उन्माद क्षणांनी
क्षणांतून त्याच अमर येई शिल्प आकाराला.... ॥५॥

- सौ.उज्वल र. ब्रम्हांडकर
हिंदु कॉलनी, दादर- मुंबई १४.

○ ॥ भो मृत्यु : ॥

मी या जगात आलो तेव्हाच तुझे येथे येणे ठरले होते
पण आपली भेट कधी,
केव्हा, कुठे, कशी होणार हे माहीत नव्हते ॥
बालपणात अज्ञानामुळे मला तुझी भीती वाटत नव्हती
त्यातच घरातील मंडळी माझी काळजी घेत होती ॥
तरुणपणात बेहोशीत मला तुझ्या आठवणीला वेळ नव्हता
तेव्हा मात्र तू कधी कधी मला पाहून हसत होतास ॥
वृद्धापकाळी कधी तू मला हवा तर कधी नको आहेस
आता मला वाटते माझी बरीच कामे बाकी आहेत ॥
वाईट एवढेच वाटते आहे,
मी जाताच सर्वांना माझे विस्मरण होणार आहे
तेव्हा मला स्मरणात राहिल असे एखादे काम करायचे आहे ॥
आता मी तुझ्या येण्याला मुळीच घाबरत नाही
कारण मी स्वतःसाठी जगतच नाही ॥

P

- गोपाळ वि.मुळे,
सावेडी (अहमदनगर)
(दूरध्वनी : ०२४१-२४२३०७९)

विनोदी लेख

○ फिरकी

अहो, ऐकलं का ? सौ.ची किचन मधूनच ललकारी. “आपण काही बोललात तरच आम्ही ऐकू” अस्मादिक. “मी म्हटलं, मोटरसायकलचा आवाज ऐकला का ? प्रभाकर भाऊजी आले आहेत” सौ.चा खुलासा.

प्रभ्या आला हे समजले तसा मी दाढीला व्हाईटवॉश व हाती आरसा. ब्रश अशा अवतारात व्हरांड्यात आलो. तोपर्यंत प्रभाकर गाडी लावून अंगणात पोहोचला होता.

“या महाशय ! आज आमच्या घराचा कितवा नंबर आहे ? सकाळपासून किती घरी बेल वाजवून आलास हे मी त्याला विचारीत असतानाच सौ.व्हरांड्यात त्याच्या स्वागताकरता हजर झाली.

“या भाऊजी” सौ. हसत म्हणाली.

प्रभाकर आला की सौ.ला विशेष आनंद वाटतो. आम्ही जोडीने प्रभाकरला दारातच भेटलो हे बघून त्याला आश्चर्यच वाटलं.

डोळ्यावरचा चष्मा एका हातात तर दुसऱ्याने गाडीची किल्ली फिरवीत स्वारी आत आली. नेहमीच्या जागी सोप्यावर आसनस्थ झाली.

एक नजर माझ्यावर टाकली आणि म्हणाला, “तुझं चालू दे.” आल्या आल्या माझी केली. “अरे तुला खरं सांगतो. आज सगळ्यात आधी तुझ्याकडेच आलो. रात्री दोन वाजता घरी पोहोचलो गाडी खूप लेट झाली.”

प्रभाकर माझा बालमित्र. एका शाळेत. एका वर्गात. आम्ही मॅट्रीकपर्यंत बरोबरच शिकलो. तो पुढे मुंबईला त्याच्या काकाकडे पुढील शिक्षणाकरता गेला. नंतर तिथेच नोकरीला लागला. दोन-तीन महिन्यातून एकदा आईवडिलांना भेटायला म्हणून येतो. पण ते नावापुरतेच. दिवसभर मित्रांबरोबर भटकंती. प्रभाकर म्हणजे एक मस्त दिलखुलास व्यक्तिमत्त्व. जीवाला जीव देणारे. आम्हा सर्वांच्या कुटुंबातलाच एक.

दाढी आटोपली. मी नॅपकीने चेहरा पुसत त्याच्या शेजारी सोप्यावर बसलो आणि एक जोराची थाप त्याचे मांडीवर मारली. “काऱय ? प्रवास उभ्यानेच केला असेल ? तुम्ही मुंबईकर ! एका हाताने दांडा पकडून उभ्या उभ्या प्रवास करायची सवय.”

“अरे नाही रे ! मस्तपैकी झोपून आलो. या वेळी रिझर्वेशन केलं होतं.” ऐटीत उत्तर मिळालं.

“रेल्वेच्या रिझर्वेशनचे ठीक आहे. पण बाकी काही आहे की नाही की वेटींग लिस्ट - कन्फर्म न होणारी” - माझा प्रश्न.

“अरे नाही याऱऱ. आपण तात्काळ घेवू शकतो.” प्रभाकरने हा प्रश्न त्याच भाषेत टोलवला.

सौ.चहा बिस्किटे घेऊन येताच हे महाशय तिच्याकडे बघून ‘आज एवढेच की काय’ असं विचारायला चुकले नाहीत.

“असं तुम्हाला वाटलंच कसं. २/३ महिन्यातून एकदा येणारे

तुम्ही शिवाय इकडचे जवळचे जिऱवलग. मग आमची काय बिशाद आहे तुम्हाला एवढ्यावरच बोळवायची ? आणि मला तरी ते बरं वाटेल का - आधी चहा घ्या - नंतर तुमची फर्माईश ऐकते. कांदा-पोहे, बटाटा-पोहे, भजी, शिरा.” सौ.ने हातगाडीवर भाजी विकणाऱ्याच्या आवाजात विचारलं, “आणखी एक - जेवण मिळणार नाही - घरीच जेवावं लागेल - आई बिचान्या सगळा स्वयंपाक करून वाट बघत असतील - समजलं ?” दरडावणीच्या सुरात सौ.ने सिक्सर हाणली.

“चहा. आधी चहा तर घेऊ. मग बघू पुढचं पुढं.” पेपरमधील हेडलाईन बघता बघता चहाचे कप रिकामे झाले.

“काय खबरबात ? तुझं कॉलेज काय म्हणतं ? वहिनी रोज कॉलेज संपल्यावर तुला घ्यायला येत असतीलच - नाही म्हणजे लेडीज कॉलेज आहे म्हणून आपलं विचारलं - वहिनीची काळजी वाटते ना.” प्रभाकरच्या फिरक्या सुरू झाल्या.

“अहो भाऊजी ! तसं आता काही नाही. ते सगळं मी कॉलेजमधे होते तेव्हाच होतं. शेवटी आमचं लग्न झालं अन् ह्यांनी टर्मिनस गाठलं. इंजिनाला आता वळता येत नाही. सौ.ने पण फिरकी घेतली.

गप्पा हळूहळू रंगायला लागल्या. सौ. ट्रे परत घेवून गेली.

“प्रभ्या, तुला गम्मत सांगतो. तुला नसेल माहीत. यंदा आम्ही माणिकसेठकडे गणपती बसवला.”

“कां ? कां बर ?” प्रभाकरचा मिस्कील प्रश्न.

“माणिकसेठकडे म्हणजे त्यांच्या जीनप्रेमध्ये समजलं? नसत्या शंका काढत बसू नको. ऐक जरा. जीनप्रेमध्ये त्यावेळी काही काम नव्हतं. कार्यक्रमाला भरपूर मोकळी व स्वच्छ जागा होती. एकूण छानच झालं सगळं” मी सांगायला लागलो.

“असे कार्यक्रम तरी किती झाले ? झिम्मा, फुगड्या, भेंड्या, मामाचं पत्र” - त्याची मस्करी सुरू.

“कार्यक्रम एकच होता पण पाच दिवस चालला.”

“चालला की चालवला ? असा कोणता कार्यक्रम होता की प्रेक्षकांनी पाच दिवस झेलला ?” त्याची उत्सुकता वाढीस लागली.

“रामलीला ! गणपती उत्सवात आम्ही रामलीला दाखवली. दाखवली म्हणजे बसवून सादर केली.” मी जरा सावरत बसत त्याला सांगितले.

“आलं लक्षात - टी.व्ही.वर रामायणाची कॅसेट. मग काय ! पुनःप्रत्यय, पुनःप्रक्षेपण. लोकं बघणारच.” प्रभाकरच्या फिरक्या चालूच.

“भाऊजी, तुमच्या गप्पा आता जरा ब्रेक के बाद. आधी मला सांगा मी काय बनवून आणू” सौ.ने करकचून ब्रेक मारला.

“सांग बाबा ! माझ्या सोन्या सांग तुला काय हवंय. लाजू नको. तसा तू लाजत नाहीसच. तुझी वहिनी पंढरपूरच्या विठोबाच्या पोझमधे उभी आहे. तिला रूक्मिणी कर. नाहीतर काहीच मिळणार नाही” माझा सोज्वळ सल्ला.

“हे बघा वहिनी, आज तुम्ही बनवाल ते खाऊ - युवर चॉईस!”
सौ.किचनकडे वळली. मी मनात म्हटलं माझा चॉईस चुकला नाही.

“हं, मी काय सांगत होतो - आम्ही रामलीला करायचं ठरवलं होतं.”

“गणेशोत्सव - गणपतीच्या मायबापाला विसरले - काय दाखवलं तर म्हणे रामलीला. मजाच म्हणायची. अरे ती रेकॉर्ड तरी वाजवली की नाही - माता जा के जानकी - पिता महादेव” पुनः त्याच्या गंमती करणं सुरू.

“मत्स्यगंधा, सुभद्राहरण अशी पौराणिक नाटकं ऐकलीत ना - तशी पण जरा वेगळ्या धर्तीवर आम्ही रामलीला दाखवली - रोज २ तास.” मी.

“पात्र कदाचित तीच असतील पण प्रेक्षक मात्र रोज बदलत असतील. मला आपलं वाटलं म्हणून बोललो. कारण सांगू - रावण सीतेचं अपहरण करतो - खंडणीसाठी दोन तासात फोन येईल म्हणून टेन्शनमध्ये रहायचे. झाला एक दिवस” इति प्रभाकर.

“तुला कधी सिरीयस होताच येत नाही का रे ?” मी जरा फटकारूनच त्याला म्हटले.

“सिरीयस झालो असतो तर तुला इथे दिसलो असतो काय ? तूच सांग.”

“तू जरा गप्प बस आणि पुढची गंमत ऐक.” घड्याळाने बाराचे ठोके दिले - तो लगेच म्हणाला, “अरे बापरे ! आता माझेपण वाजणार. उशीर झाला.”

“बस रे. मला माहित आहे. तू काही संपवल्याशिवाय जाणार नाहीस. रामलीला करायची म्हणजे मुकुट, आयुधं. मारुतीचा मुखवटा - विशेष म्हणजे पात्रांची जुळवाजुळव. नुसता गोंधळ. रामलीला राहिली बाजूला. गावातील लोकांच्याच लीला सुरू झाल्यात. आमच्या मंडळातील लोकपण महान होते. तो ३५ किलोचा चंपत माहित आहे ना. तो म्हणे मला हनुमान करा - कारण काय - मी काडीपहेलवान असलो तरी माझं आडनाव “आगलावे” आहे.” मी एकेक मजा सांगू लागलो.

“अशा वेळी ज्याला रामाच्या पायाशी हात जोडून बसवून ठेवायचे नाही का. तोही खूश.” प्रभाकर चूप बसायचं नाही अशी जणू त्याने शपथ घेतली होती.

“पडदा ओढायचं काम देऊन आम्ही त्याला लगेच बाद केलं. राम लक्ष्मण ठरले, पण एकजण मिशा उतरायला तयार होईना. तशातच संवादाचं पाठांतर सुरू झालं. म्हटलं प्रयोगाच्या दिवशी यांना दाढी करून यायला सांगू. सलूनमधले पोरगे आधी पटवून ठेवले होते. थोडा थयथयाट झाला पण मिशा सफाचट.

रावणाची दहा तोंडे एका पृष्ठावर रंगवली. ती रावणाच्या पात्राला बांधून बघायचा तासभर प्रयत्न केला. पण सरळ १८ अंशात राहणे नाही. ३६० अंशातील बहुतेक सगळे कोन तयार व्हायचे. शेवटी नाद सोडला. कात्रीने नऊ तोंडे कापली. अन् रावण उभा केला.

सीता झाली होती ‘आपली मालू’.

नेमकं ह्यावेळी सौ. चा प्रवेश झाला. कांदापोहे, शिन्याच्या डिशेस हातात घेवून उभ्या झाल्या.

‘आपली मालू’ हे शब्द तिने ऐकले नसावे असं मला वाटलं. पण तो माझा गैरसमज होता.

“काय हो ! भालू भाऊर्जींना माहित नाही काय ? आपली ह्या विशेष उल्लेखाचे संबंध भूतकाळातले की वर्तमानकाळातले हे मला कळेल का ?” सौ.ने ताडकन विचारलं, आणि मग मात्र आम्हा तिघांचाही हास्याचा धबधबा.

“संवाद लेखनाची वेगळीच कथा - कुणी लिहायचे - कारण रामलीलेची भाषा नाटकापेक्षा जरा वेगळीच. Theme तर सगळ्यांनाच माहीत - रामाचीच कथा - माहीत असणारच.”

“तू म्हणतोस ते अगदी बरोबर. माहीत असणारच. हे बघ ! मी सांगतो सगळं रामायण - नाही रामलीला. एकाने हो तर दुसऱ्याने नाही म्हणायचे ह्याच शब्दांभोवती फिरवायची” प्रभाकर सांगायला लागला.

“जरा स्पष्ट करून सांगशील तर कधी काळी त्याचा उपयोग करून घेता येईल” मी मुद्दामहून त्याला छेडलं.

“अरे गाढवाऽऽ, सॉरी वहिनी - सॉरी - तर मला असं म्हणायचं होतं की रावणाने सीतेला पळवून नेल्यावर ‘माझी पट्टराणी हो’ असं म्हणतो. बरोबर. सीता काय म्हणते ‘नाही’ ही झाली एक वेळ.

दुसऱ्यांदा रामाचं ‘हो’ सीतेचं ‘नाही’ हा प्रसंग म्हणजे राम सीतेचा त्याग करतो तेव्हाचा. रामाला ‘हो’ म्हणावं लागतं. बिचारी सीता लक्ष्मणाला ‘नाही नाही भाऊर्जी’ राम माझा त्याग करू शकत नाही. असं कसं झालं हो. झाले संवाद - तुम्ही तरी काय वेगळं दाखवलं असणार ?”

मनात एकदा विचार आला की ह्याच्या डोक्यात वरवंटा घालावा.

“आता पुरे कर. कळलं सगळं. चुकलं ते फक्त आमचं. संवाद लेखन तुलाच घायला हवं होतं.”

“बिचारी पब्लिक ! पाण्यापावसाची आली असेल चटकन घरी गेली असती - नाही कां वहिनी ?”

अशा गप्पांमध्ये घड्याळाने एकचा ठोका दिला. मग प्रभाकरला घर, आई दिसायला लागली. बापरे ! एक-एक वाजला. आई दारातच उभी असेल. मला बघून माझीच फिरकी घेईल. म्हणेल, “प्रभाकरराव आता आपल्याला भूक नसेलच. आमची जेवणं झालीत.”

निघतोच आता. गाडीची किल्ली आणि चष्मा घेवून जणू तो पळतच निघाला. अंगणानच येतो रे, येतो वहिनी - असे घाईघाईनं म्हणून मोटार सायकलला किक् मारून पसार झाला.

आमची सकाळ मजेत गेली.

- दि. द. मानेकर,

१५६ बालाजीनगर, नागपूर

(भ्रमणध्वनी : ९८९००९६७००)

स्मृती गंध

आसवं

२८ वर्षापूर्वी करकंब या खेड्यात मी शाखाधिकारी होतो. हिवाळ्यातली एक सायंकाल. अचानक एक बातमी थडकली. एक बारा वर्षांचा मुलगा बैलगाडीतून ऑईल-इंजिन घेवून शेताकडे चालला होता. इंजिन तारेने घट्ट बांधले होते. मुलगा गाडीच्या एका कठड्यावर आत पाय सोडून बसला होता. गाडी उताराला होती. कसे कोण जाणे तारेचे एक टोक गाडीच्या आसात अडकले. मुलाचा एक पाय गुडघ्यापाशी तारेत आवळला जाऊ लागला. मुलगा ओरडत होता. उतारावर बैल थांबत नव्हते. कसा बसा गाडी घेऊन तो वस्तीवर गेला.

बातमी कळताच मी व आर डि ओ श्री.साळुंखे गावातील एक जीप घेवून त्या वाडीतल्या वस्तीवर पोचलो. झोपडीत एक रॉकेलची चिमणी मिणमिणत होती. तो आईच्या मांडीवर आकांत करीत होता. वडील शेजारी रडवेले. ते आमचे थकित कर्जदार होते. दोन एकराची कोरडवाहू शेती. पण माणूस दिलाचा सच्चा, माळकरी. आम्ही त्या तिघांना जीपमध्ये घालून करकंबच्या दवाखान्यात आणले. डॉ.गोळवलकरांनी प्रथमोपचार केले. पाय गुडघ्यातून निखळला होता. रक्त थांबत नव्हते. आम्ही वडिलांना घेवून ब्रॅचमध्ये आलो. त्यांना (डॉ.च्या सल्ल्यानुसार) सकाळी पहिल्या एस.टीने सोलापूरला वाडिया हॉस्पिटलला जायला सांगितले व उपचारासाठी ३०००/- रू.चे क्लीन डिमांडलोन देऊन पैसे त्यांच्या हातात ठेवले. वाडियातील अस्थिरोगतज्ञाचा घरचा नंबर शोधून त्यांना रात्रीच पूर्वकल्पना दिली आणि त्यांची गरिबी पण विशद केली. पुढे कळले की पाय गुडघ्यातून कापून काढावा लागला. पुढे ३/४ महिन्यांनंतर ज्या दिवशी C.G.M. व C.R.M. शाखेत भेट देण्यासाठी आले होते. त्याच दिवशी अचानक हे पिता-पुत्र बँकेत आले. मुलाच्या हातात पुष्पहार होता. तो त्याने C.G.M. च्या गळ्यात घातला. ते माझ्याकडे पाहू लागले. मी त्या पिता-पुत्राकडे पाहिले. त्यांच्या डोळ्यात अश्रु होते. मुलाने विचार वर केली. 'कृत्रिम पाय बसवलाय, आता मला बऱ्यापैकी चालता येते.' तोवर वडिलांचा हुंदका अनावर झाला. 'वेळेवर मदत नसती झाली तर आमचा एकुलता एक मुलगा कायमचा गमावला असता' माझ्याकडे पाहून तो सांगू लागला, 'या साहेबामुळे माझा....' रडण्याच्या आवेगाने त्याला पुढचे बोलता येईना. तो वाकून माझे पाय धरू लागला. मी त्याचे खांदे धरून उठवले त्याला मिठी मारली. हात दाखवून मला काहीतरी बोलायचे होते. पण मीही निःशब्द झालो.

त्याच शाखेतील आणखी एक घटना. आमच्या अकाउंटंटनी पंढरपूरवरून येताना एक वाईट बातमी आणली. गुरसाळ्याच्यापुढे कोक नदीच्या (नदी कसली एक मोठा नाला) काठावरचे एक सायकल दुकान व त्याचाच भाग असणारी राहती झोपडी जळून

खाक झालीय. ते दुकान एक मागासवर्गीय तरुण चालवत असे. सायकल भाड्याने देणे, रिपेअरिंग, ट्रॅक्टर, मोटारसायकल, सायकल यांचे पंक्चर काढणे अशी कामे तो करीत होता. दुकानात पोटापुरते मिळत होते. त्याची बायको, एक मुलगी व एक मुलगा सारे तिथंच रहायचे.

मी ताबडतोब मोटारसायकल वरून घटनास्थळी आलो. झोपडी, दुकानातील व घरातील सर्व वस्तू जळून भस्म झाल्या होत्या. त्याची ५ वर्षांची एक मुलगी पण आगीने गिळली होती.

ते दोघे नवराबायको लांब एका लिंबाच्या झाडारवाली बसले होते. बायको त्या दोन वर्षांच्या मुलाच्या तोंडावरून हात फिरवत रडत होती. मुलाची नजर त्याच्या सानुल्या ताईला शोधत भिरभिरत होती. तो मात्र मुंडी गुडघ्यात घालून रडण्याच्याही पुढल्या अवस्थेत निराशेने बसला होता. मी जवळ गेलो. त्याच्या पाठीवर हात फिरवला. त्याने माझ्याकडे बघितले, "आम्ही आयुष्यातून उठलो साहेब, आता कसचे जगतोय आम्ही, आम्ही संपलो" त्याने काही न बोलताच मला सारे सांगितले.

तिथून मी तडक पंढरपूरच्या मामलेदारांकडे गेलो. त्यांना व पोलिसांना घेऊन घटनास्थळी आलो. मामलेदारांनी रू. ५०००/- ची सरकारी मदत देता येईल असे सांगितले व ते निघून गेले.

मी त्या तरुणाला घेऊन ब्रॅचमध्ये आलो. त्याला २००००/- रुपयांचे कर्ज मंजूर केले. पैकी रू. ५०००/- झोपडी व घरसामानासाठी रोख दिले. सरकारी मदतीचा चेक मिळाल्यावर लोन खात्यात भरण्यास सांगितले व रू. १५०००/- पर्यंतचे दुकानाचे सामान आणण्यासाठी कोटेशन आणणेस सांगितले. सर्व व्यवहार सुरळीत पार पडला. मी २१ दिवसानंतर इन्स्पेक्शनसाठी गेलो. झोपडी व्यवस्थित उभी होती. अर्धा भाग दुकान, मागे घर. दुकानात नव्याकोऱ्या सायकली झळकत होत्या. इतर साहित्यही भरपूर होते. दुकानावर एक ठसठशीत बोर्ड लावला होता. 'मी पुनः उभा आहे. स्टेट बँकेच्या आधारेने.' मला पहाताच तो अदबीनं उठला. सर्व काही दाखवले. मला घरात बोलावले. मी आत गेलो. झोळीत तो तान्हुला झोपला होता. 'अग, साहेब आलेत, मस्त च्या कर' मी 'च्या' पितो. खरंच, अमृत याहून काय वेगळे असेल. मी निरोप घेताना त्या दोघांच्याही डोळ्यात अश्रु होते. त्यातून जगण्याची उमेद, कृतज्ञतेचा ओलावा ओसंडत होता. 'साहेब त्या वक्ताला तुम्ही धावून आला नसता तर...' मी पुढचे त्याला बोलू दिले नाही.

त्यावेळी मी स्टेशनरोड सोलापूरच्या शाखेत शाखाधिकारी होते. तिथलं वातवरण निर्मळ नि उत्साही असायचे. सगळा स्टाफ खूपच चांगला. मी तिथं बरेच सांस्कृतिक सामाजिक कार्यक्रम केले. कधी 'दमामि', कधी विवेक घळसासी. लावणीस-जगताप सारखी उत्साही माणसं मला सुदैवानं लाभली होती. आमच्याकडे पेन्शनरांची खूप खाती होती. बरेचसे थकलेले, त्रस्त बेजार. एक तारखेला रवकम

थोडीच पण जग जिंकल्याच्या आविर्भावात महिन्याचं जिणं स्विशात टाकून जायचे. यांच्यासाठी Free Medical Check-up करायचे ठरले. रक्त, लघवी, कार्डिओग्राम, डोळे जनरल चेकअप. सर्व डॉक्टरांची विना मानधन जुळणी झाली. आमच्या वैद्यकीय प्रतिनिधी असलेल्या खातेदारांनी (M.R. नी) भरपूर औषधे पुरविण्याची हमी दिली. ब्रॅचसमोर बोर्ड लावून पेन्शनरांची नोंदणी झाली. साधारणतः ५० वृद्धांची यादी झाली. एका शनिवारी कार्यक्रम झाला. सगळ्यांना न खाता-पिता यायला सांगितले होते. सकाळच्या रक्तानंतर सर्वांना फूड-पॅकेट्स व चहा-कॉफी दिली. आमच्यापैकी प्रत्येक जण डॉ.चे स्वयंसेवक बनले होते. प्रत्येकाची आस्थेने चौकशी होत होती. सर्व तपासणी झाल्यावर प्रत्येकाला त्याचा रिपोर्ट व डॉ.च्या सल्ल्यानुसार भरपूर टॉनिक व औषधे पुरविली. दुपारी ३ वाजता शेवटच्या पेन्शनरांची तपासणी चालली होती. तो टेबलवर ओणवा होता. डॉक्टर त्याला तपासत होते. एवढ्यात आमचे रिजनल मॅनेजर श्री.उकिडवे व्हीजिटसाठी ब्रॅचसाठी आले. त्यांना कार्यक्रमाची पूर्वकल्पना होतीच. मी व उकिडवे तपासणीच्या टेबलाजवळ गेलो. पेन्शनरने उकिडवेचा हात हातात घेतला. 'साहेब, आम्ही टाकून दिलेली माणसं, निरुपयोगी. आमच्या घरीपण आम्हाला कोणी विचारत नाही. दोन मायेचे शब्द नाहीत. मरण येत नाही म्हणून जगतोय साहेब. पण या सान्या मुलांनी (माइयाकडे पहात) कमालच केली. जगण्याचं बळ दिलं. आपुलकीची पाखर दिली. त्यांचे डोळे पाणावले होते. त्याला खूप काही बोलायचे होते. मी त्यांचा दुसरा हात हातात घेतला. तो माइया काळजाला घट्ट लावून धरला आणि त्यांच्या अश्रूतून पाझरणान्या मूक आशीर्वादाने चिंब झालो.

अशा कितीतरी आठवणींची उजळणी झाली की, जीवनात काही कमवायचे राहिले आहे असे वाटत नाही. पण गमावलेल्या वयाबरोबर आणखी काही बरेच गमावल्याची जाण होते. केसांनी काळा रंग गमावला, हिरड्यांनी दाढा नि दात गमवायला सुरूवात केली. श्री.पितांबरे आणि इंगलग्नी यांच्या सारखे नितळ नि निर्मळ 'गुरू' आणि मित्र गमावलेत. साठी का काय म्हणतात तेही व्हायला लागलेय. ती तर आता गमावलीच आहे - असे घरचे टोमणे. पण बुद्धीचं आता कामच काय उरलंय ?

आता जगायच्या अन् जपायच्या त्या फक्त भावनाच. अजून बरंच काही गमवायचंय. हळूहळू माइयातलं 'मीपण' गमवायचंय आणि माइयातल्या मीला शोधायला निघायचंय. अनंताच्या आनंद यात्रेला. शोधता शोधता, बोध होईल तेव्हा 'मी' च मला गमावून बसलेला असेन. पण मी मला गमावताना त्या पिता-पुत्राच्या, त्या तरुण नवरा बायकोच्या, त्या पेन्शनराच्या अश्रूंचा ओलावा अन् त्या 'गुरू' मित्राच्या मैत्रीचा गोडवा माइयाबरोबर असेल का?

- हरी तुकाराम घड्याळजी

सायन, मुंबई - ४०००२२. दूरध्वनी : (०२२-२४०५२४९३)

व्यक्तिविशेष

७२ वर्षांच्या दैर्घ्याचा बाळ

माणसाचं वय खरं पाहिलं तर तो अजून किती अॅक्टीव्ह आहे त्यावर ठरविलं पाहिजे त्याच्या जन्मतारखेवरून नाही. काहीजण अकालीच वृद्ध होतात तर काही चिरंतर तंदुरूस्त आणि तेवढेच अॅक्टीव्ह असतात. काहींच्या नावातच त्यांचं तरुणपण , अॅक्टीवपणाची झलक दिसून येते. उदा. कोल्हापूरचे मुंबई सर्कल कमिटीचे सभासद 'श्री.बाळ दैर्घ्या'. त्यांच्या आईवडिलांना बहुधा लहानपणीच त्यांच्या अॅक्टीव्हनेसची कल्पना आली असावी म्हणून पाळण्यात त्यांचं नाव "बाळ" म्हणून ठेवलं गेलं असावं. मुलगा कितीही वयानं मोठा झाला तरी आईवडिलांसाठी तो बाळच असतो.

सुरवातीस बरीच वर्षे म्हणजे अगदी कॉलेजच्या जमान्यापर्यंत त्यांचं नाव 'बाळ दैर्घ्या' म्हणून चाललं. नंतर फक्त बँकेत अधिकारी म्हणून काम करणे सुरू केल्यानंतर बाळचं 'बाळासाहेब' झालं एवढंच. नावात बदल झाला तरी त्यांचे कामात किंचितही फरक झाला नाही. या कामात विशेषतः नाटकातील, चित्रपटातील कामे, नाटकांचे दिग्दर्शन आणि इतर विविध करमणुकीच्या कार्यक्रमांतील त्यांचा सहभाग इ.

निसर्ग नियमाप्रमाणे वय वाढत राहिलं तरी, करत असलेल्या कार्याची चढत्या प्रमाणात वाढच झाली. तसं पाहिलं तर माणसं जोडणं, गोळा करणं हा तर त्यांचा छंदच आणि म्हणूनच निवृत्तीनंतर गुरव ज्या देवळाचे शोधात असतो त्याप्रमाणे पेन्शनर्स असोसिएशनचं मंदिर त्यांना आपल्या कार्याकरिता मिळून गेलं आणि त्यांनी त्याचं सोनं केलं. अगदी सेंट्रल एक्झिक्युटिव्ह कमिटीचे सभासद पदापर्यंत उडी मारून, तेथेही आपली छाप ठेवून त्यांचे कोल्हापुरात नाट्यपरिषद, चित्रपट महामंडळ यांचे सभासदत्व आणि त्यातही नावारूपास येणे इतपत त्याचे काम उल्लेखनीय आहे. बरीच नाटके, एकांकिका स्पष्टीकरिता त्यांना नेहमीच परीक्षक म्हणून निमंत्रणे येत असतात. असोसिएशनच्या मिटिंग असोत वा नाटक, चित्रपटमंडळाच्या मिटिंग असोत, त्यासाठी हजार रहाण्यासाठीचा त्यांचा उत्साह आजही वाखाणण्यासारखा आहे. त्यांच्या सौभाग्यवती तर त्यांचेवर कडी आहेत. अशा या 'दैर्घ्या' दांपत्याचा कोल्हापुरात पेन्शनर्स असोसिएशन मधील उत्साही सहभाग इतरांनाही नक्कीच प्रोत्साहित करणारा आहे.

- अरविंद नलावडे, कोल्हापूर
(भ्रमणध्वनी : ९९२२४३२२३७)

विनोद

मास्तर म्हणतात, 'राजू तू माइया वर्गात झोपू शकत नाहीस.' तर राजू म्हणतो, 'नाही मास्तर, तुम्ही जरा आवाज कमी केलात तर मी नक्की झोपू शकेन.

- पी.के.देवधर, पुणे

○ कालाय तस्मै नमः

१९६३-६४ या सालातील ही घटना. या काळात स्टेट बँकेच्या वरोडा (Warora) शाखेचा मी ब्रांच मॅनेजर होतो. नागपूर-चंद्रपूर या रस्त्यावर असलेल्या बाबासाहेब आमटे यांनी स्थापन केलेल्या आनंदवन या संस्थेचा परिसर वरोडा शहराच्या सीमेलगतच ३-४ मैलांवर वसलेला आहे. आनंदवन प्रकल्पाची तेव्हा नुकतीच सुरुवात झाली असावी. श्री.बाबा आमटे यांचे नाव मी नागपूरला असताना बरेचदा ऐकले होते. पण ते व्यक्तिमत्त्व केवढे उत्तुंग आहे याची कल्पना माझ्या वरोड्याच्या वास्तव्यातच आली. बाबा आमटे हे वरोडा म्युनिसिपालटीचे उपाध्यक्ष असतानाच्या काळात कर्मचारी संपावर असताना गावातील संडासदेखील ते स्वहस्ते साफ करीत असत हे ऐकण्यात आले. आज एवढे उत्तुंग व्यक्तिमत्त्व प्राप्त झालेली व्यक्ती आमच्या ब्रँचशी त्यावेळी म्हणजे १९६२ साली संबंध ठेवून आहे याचा मला अभिमान वाटत असे.

“महारोगी सेवा समिती” या नावाने त्यांचे खाते वरोडा शाखेत होते. त्या निमित्ताने बाबांची व माझी मधून मधून भेट होत असे. त्यामुळे महारोग्यांच्या सेवेत सारे आयुष्य झोकून दिलेल्या या व्यक्तीच्या अनेक योजनांची मला माहिती होत गेली. त्यावेळी या प्रकल्पाची नुकतीच सुरुवात झाली असल्याने खर्चाची तोंडमिळविणी करणे समितीला फारच कठीण जात असे. त्यांची उत्पन्नाची साधने म्हणजे जनतेकडून मिळत असलेल्या अल्पशा देणव्या व आनंदवनात स्थायिक झालेल्या महारोग्यांनी कसलेल्या शेतजमिनीतून येणारे तोकडे उत्पन्न. त्यावेळचे सरकार त्यांच्या या महान कार्याची दरवळ घेत नसल्यामुळे परदेशी संस्थांकडून येत असलेली मदत हा उत्पन्नाचा आणखी स्रोत. पण अनेक अडचणींमुळे परदेशी मदत हातात पडण्यात बराच काळ जात असे. त्यातच महारोग्यांनी कष्ट करून उत्पन्न केलेल्या फळ-पालेभाज्या व दूध यांना वरोड्याच्या बाजारात अत्यल्प मागणी असे. महारोग्यांच्या हातांनी निर्माण केलेल्या वस्तू आपण वापरल्यास आपल्यालाही महारोग होईल हा स्थानिक जनतेचा त्यावेळचा समज. जनतेच्या या घृणास्पद प्रतिसादामुळे बाजारात आणलेल्या वस्तू न विकताच त्यांना परत न्याव्या लागत.

अशा प्रतिकूल परिस्थितीत महारोगी सेवा समितीला एकदा पैशाची अत्यंत निकड भासल्यामुळे समितीच्या नावे असलेल्या ३०,०००/- रुपयाच्या नॅशनल सेव्हिंग्स सर्टीफिकेट्सच्या तारणावर कर्ज मिळेल काय अशी बाबांनी विचारणा केली. स्वित्झर्लंड देशातून समितीला अेक मोठी पैशाची मदत येण्याची त्यांना अपेक्षा होती. पण तोपर्यंत कर्जाची सोय न झाल्यास महारोगी रुग्णांना उपाशी राहण्याची पाळी येईल अशी परिस्थिती होती. एका चांगल्या कार्याला कर्जरूपाने का होईना मदत करण्याची संधी उपलब्ध झाल्यामुळे समितीचे प्रपोजल मुंबई हेड

ऑफिसला मंजुरीकरिता पाठविण्याचे आश्वासन मी त्यांना दिले. (त्यावेळी सर्व शाखा मुंबई हेड ऑफिसच्या अधिकारारखाली येत होत्या.) पण सर्व प्रयत्न करून व हेड ऑफिसच्या अधिकाऱ्यांशी टेलिफोनवर चर्चा करूनही वरील कर्ज मंजूर होऊ शकले नाही. त्यावेळी तात्पुरत्या ओव्हरड्राफ्टचे माझे अधिकार अत्यंत सीमित असल्यामुळे तेही करता आले नाही. अशा प्रकारे आज नावरूपाला आलेल्या या संस्थेला त्यांच्या अडचणीच्या वेळी आपण मदत करू शकलो नाही याची बोच कायमची मनात राहिली.

काही महिन्यांनंतर स्वित्झर्लंडमधून मदतीचा पहिला हप्त समितीला मिळाला. स्वित्झर्लंडच्या भारतातील राजदूताच्या हस्ते मदतीचा चेक प्रदान करण्याच्या आयोजित समारंभाला बाबांनी मला आवर्जून आमंत्रण दिले व खिन्न मनाने ते आमंत्रण स्वीकारून समारंभाला मी उपस्थित राहिलो. अशावेळी एका सूफी संताच्या काव्यपंक्तींची आठवण येते. संत म्हणतात,

ज्याको राखे सामिया । मार सके ना कोय ।

वरील पार्श्वभूमीवर नुकत्याच म्हणजे ऑक्टोबर २००७ मध्ये स्टेट बँकेने महारोगी सेवा समितीला दिलेल्या २५ लाख रुपयांच्या देणगीची प्रकर्षाने आठवण येते. (ही बातमी मी वर्तमानपत्रात वाचली.) ही देणगी देताना बँक मॅनेजमेंटला कल्पनाही नसेल की ४५ वर्षांपूर्वी याच समितीच्या अडचणीच्या वेळी नॅशनल सेव्हिंग्स सर्टीफिकेट्सच्या तारणावर ३०,०००/- रुपयाचे कर्ज तांत्रिक कारणांमुळे स्टेट बँक देवू शकली नव्हती. काळाचा महिमा. दुसरे काय ?

- ना. ग. मोरे,

धरमपेठ, नागपूर-१०. (दूरध्वनी : २५३९७०९)

○ स्टेट बँक येन्शनर्स स्नेहमंडळ, पुणे

सांस्कृतिक कार्यक्रम

आपल्या स्नेह मंडळातर्फे सुप्रसिद्ध विनोदी लेखक श्री.द.मा.मिरासदार यांचा कथा कथनाचा कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला आहे. तरी सर्व सभासदांनी या कार्यक्रमास अवश्य उपस्थित रहावे.

कार्यक्रमाचा तपशील :-

तारीख - ९ मे २००८ (शुक्रवार)

स्थळ - एस्. एम्. जोशी सभागृह, नवी पेठ, पुणे ३०

वेळ - संध्याकाळी ६ वाजता

ज्या सभासदांनी या वर्षीची वर्गणी दिली नसेल त्यांनी ती त्वरित द्यावी ही विनंती. वर्गणी स्वीकारण्याची व्यवस्था सभागृहावर करण्यात आली आहे.

(टीप :- पुणे झोनल सब सेंटरची वार्षिक सभा या सभागृहात सायंकाळी ५ वाजता आहे. ती सभा संपल्यावर वरील कार्यक्रम सुरू करण्यात येईल याची कृपया नोंद घ्यावी.)

- सेक्रेटरी

लघुकथा

लाल खड्याची अंगठी

दादा साधे व सरळ मनाचे गृहस्थ होते. त्यांची राहणी अत्यंत साधी-डोक्याला टोपी, अंगात शर्ट, नेसायला धोतर, पायात कोल्हापुरी चपला असा त्यांचा वेष असे. पूर्वी ते रुमाल, कोट वापरत, पण पुढे पुढे ते त्यांनी बंद केले. हातात लाल खड्याची अंगठी असे. दादा नेहमी काही ना काही कामात दंग असत. अल्प आहार व दीर्घोद्योग ही पथ्ये त्यांनी जन्मभर पाळली. त्यांना जाऊन १६ वर्षांहून अधिक काळ झाला, पण आजही त्यांची सदोदित आठवण होते. दादांचे पूर्वयुष्य दुकानदारीसारख्या बैक्या व्यवसायात गेल्याने त्यांना पोटदुखीचा विकार जडला होता. त्यामुळे ते एकभुक्त होते. नंतरच्या आयुष्यात कुटुंबाच्या गरजेसाठी त्यांना कमी प्रतीच्या खाजगी नोकऱ्या प्रसंगी दोन-दोन कराव्या लागल्या. पण त्यांनी कधी कमीपणा मानला नाही की आपल्या कर्तव्याकडे दुर्लक्ष केले नाही.

दादांचा मित्रपरिवार मोठा होता. कोणीही परिचित नात्यातील माणसं घरी आली की, त्यांना आग्रह करून ठेवून घेण्याचा त्यांचा स्वभाव होता. माणसं यावीत, रहावीत असे त्यांना फार वाटे. पूर्वी एकत्र कुटुंबात आपल्या भाऊ-बहिणींसाठी दादांनी बरेच कष्ट घेतले. नंतरसुद्धा त्यांच्या परिवाराबद्दल त्यांना नेहमीच ममत्व वाटे. त्यांना हक्कापेक्षा थोडे अधिक द्यावे, असेच त्यांचे धोरण असे.

एकदा घरातील दोन खोल्या भाड्याने देण्याचे ठरले. बिन्हाडकरून विचारलं, दादा तुम्हाला भाडे किती द्यायचे? तेव्हा त्यांनी सांगितले, तुम्हाला जेवढे शक्य असेल, तेवढे द्या. घरातील सर्वजण म्हणाले, दादा तुम्ही असे का सांगितले, तुम्हाला जेवढे शक्य असेल, तेवढे द्या. घरातील सर्वजण म्हणाले, आता सगळीकडेच घरभाडी वाढली आहेत, तेव्हा ते म्हणाले, 'अरे, त्या बिचान्याने आपली सगळी मिळकत तुमच्या भाड्यात खर्च केली, तर तो खाणार काय?' अशी प्रेमळ व संवेदनशील माणसे आता भेटणे अशक्य आहे.

माझ्या लहानपणापासून दादांच्या बोटत लाल खड्याची अंगठी होती. १९५४-५५ चा तो काळ होता. मी शिकत असताना मला सोलापूर जिल्ह्यात माढा या ठिकाणी बंडिंग खात्यात नोकरीची ऑर्डर मिळाली. त्याच्या आधीच्या महिन्यात कॉलेजची टर्म फी भरावी लागल्याने घरात पैशाचा खडखडाट होता. सरकारी खात्यातील नोकरीचे तेव्हाचे नियम पाहता पहिले दीड-दोन महिने पगार हाती लागणे अशक्य होते. शिवाय परक्या ठिकाणी इतके दिवस एकट्याने राहणे म्हणजे पुरेशा पैशाची गरज होती. मी दादांना याची कल्पना दिली, पण ते काही बोलले नाहीत. आमच्या आईलाही मी लांब कुठेतरी जावे असे वाटत नव्हते, तरीही तिने भीत भीत दादांना विचारले, तेव्हाही ते काही बोलले नाहीत. नोकरीवर हजर होण्याची तारीख दोन दिवसांवर आली, तेव्हा दादांनी मला माढ्याला जाण्याची तयारी करण्यास सांगितले. मी

तुड्याबरोबर येऊन तुझी व्यवस्था लावून येतो असे म्हणाले. आम्ही माढ्याला गेलो, तेव्हापासून दादांच्या बोटतील अंगठी दिसेनाशी झाली. पुढे मीही त्या नोकरीत रमलो नाही. परत आलो व कालांतराने त्याच्या तुलनेत अधिक चांगल्या बँकेच्या नोकरीत स्थिर झालो. आईला एकदा मी अंगठीबद्दल विचारले, तेव्हा ती म्हणाली, काय करायचे बाबा, जसे बाकीचे दागिने गेले, त्याच वाटेने ती गेली. त्यावेळी मला त्याचा अर्थ कळला नाही. दादांनी भेंडे गल्लीतील मारवाड्याकडून अंगठीवर १५० रूपये आणून माझी सोय केली होती. ओढगस्तीच्या संसारातून त्यांना ती वेळेवर सोडवून आणणे शक्य झाले नाही. पुढे माझी नोकरीत प्रगती होत गेली. तशा घरात अनेक गोष्टी आल्या, पण वेळ निघून गेली होती. लाल खड्याची अंगठी परत आली नाही किंवा दादांना दुसरी अंगठी करणेही मला जमले नाही. आज इतक्या वर्षांनी जेव्हा माझ्या बोटतील अंगठीकडे पाहतो, तेव्हा दादांचे मोकळे बोट आठवते व मन गलबलून जाते.

दादा नेहमी सांगत, माणसाला मिळणारे यश दोन प्रकारचे असते. एक प्रयत्न साध्य व दुसरे दैवाधीन. प्रयत्नसाध्य गोष्टीत अपयश आले, तरी पुन्हा यत्न करून यशस्वी होता येते, पण दैवाधीन गोष्टी आपल्या हातात नसतात. त्यात मिळणारे यश सर्वस्वी परमेश्वरी कृपा असते.

दादांवर अनेक संकटे आली. एका जामिनकीच्या प्रकरणात त्यांना फार मनस्ताप झाला. पैशाची चणचण तर नेहमीच असे. त्यांच्या मनात प्रचंड खळबळ असे, पण ते कधी बोलून दाखवत नसत. मनाने ते खंबीर होते. हताश, दुःखी झालेले ते कधी दिसले नाहीत. संबंध आयुष्यात त्यांच्या डोळ्यांत अश्रू एकदाच म्हणजे माझी आई फार आजारी असताना दिसले. रात्री अपरात्री देवासमोर बसून रडत, पण तेथून बाहेर आले की, खंबीर मनाने प्राप्त परिस्थितीला तोंड देत. आमचे एक आप्त (कै.) वसंतराव गुळवणी यांच्यावर त्यांचे पुत्रवत प्रेम होते. त्यांच्याजवळ कधी कधी ते आपले मन मोकळे करीत, पण त्या दोघांनीही आपल्या हयातीत त्याची कधी कोणाजवळ वाच्यता केली नाही.

स्वावलंबन हा दादांच्या जीवनाचा महामंत्र. त्यांनी कधी कोणाकडून सेवा घेतली नाही. स्वतःचे कपडे स्वतः धूत. जेवण बिछाना स्वतः तयार करीत. नेहमी काहीना काही कामात गुंतून असत. सणवारी दिवाळीतही सून, मुली, नाती कोणाचाही अंगाला हात लावून घेत नसत. त्यांची ही जिद्द अखेरपर्यंत टिकली. परमेश्वराने त्यांना मरण चालता बोलता घराच्या दारात दिले. त्यांची इच्छा पुरी झाली.

दादा म्हणजे माझे वडील शंकरराव कुलकर्णी (आवळीकर) आम्ही मात्र त्यांचे काहीही करू शकलो नाही, ही बोच मनाला सारखी जाणवते.

- विनायक शं.कुलकर्णी,
कोल्हापूर ४१६०१२

○ नफरत है मुझे उनसे.....

नफरत है मुझे उनसे,
जो अपनों को अपना समझते नहीं,
खुद तो अपनों के होते नहीं,
औरों को भी अपनों से जुदा कर देते हैं ।
नफरत है मुझे उनसे
जो दूसरों की निंदा करते हैं,
खुद तो कुछ करते नहीं,
औरों को भी कुछ करने देते नहीं ।
नफरत है मुझे उनसे,
जो दूसरों का साहस बढाते नहीं,
खुद तो साहस जुटा पाते नहीं,
औरों का भी साहस तोड देते हैं ।
नफरत है मुझे उनसे,
जो दूसरों की मेहनत पर जलते हैं,
खुद तो मेहनत करते नहीं,
औरों को भी कामचोर बना देते हैं ।
नफरत है मुझे उनसे,
जो दूसरों की सफलता पर जलते हैं,
खुद में तो काबिलियत होती नहीं
औरों के फन को भी मिटा देते हैं ।
नफरत है मुझे उनसे,
जो अपनों को अपना समझते नहीं ।

- सी.एन.वजीरानी,

जरीपटका, नागपुर ४४० ०१४
(भ्रमणध्वनी - ९८२२७१७४९८)

○ अबोला

अबोला तुझा संपणार कधी ?
सुगंधी सुमने, उधळणार कधी ? ॥६॥
लोचनी तुझ्या, आसू तरळले
दोन थेंब त्यातून ओघळले ।
अश्रूंची फुले होणार कधी ?
प्रेमार्द नयनाने बघणार कधी ? ॥१॥
चांदीच्या घंटीचं मंजुळ वाजणं
तसचं तुझं गोड हसणं
हसणं गाली फुलणार कधी ?
हृदयाची तार छेडणार कधी ? ॥२॥
गुलाब फुलासम तुझा कोमलस्पर्श
रेशीम स्पर्शाविन ना मनी हर्ष ।
सौंदर्याचं उद्यान बहरणार कधी ?
मादक मोगरा दरवळणार कधी ? ॥३॥
सदा प्रसन्न तुझं मुखकमल
शुष्क, निस्तेज उदासिन झालं ।
दर्शन चंद्रबिंबाचं होणार कधी ?
नंदनवन प्रेमाचं, फुलणार कधी ? ॥४॥
रंग प्रेमाचा उडून गेला
सुगंध फुलांना सोडून गेला ।
अमृत-सिंचन करणार कधी ?
शुक्राची चांदणी बोलणार कधी ? ॥५॥
अबोला तुझा संपणार कधी ?
सुगंधी सुमने उधळणार कधी ?

- पी.बी.भेंडे

गांधीनगर, पुसद,
जि.यवतमाळ ४४५२०४

विनोद

एक माणूस धावत पळत रामाच्या देवळात जातो आणि आडवा पडून रामाला विनवायला लागतो.

आता तूच मला मदत करू शकशील कारण माझी बायको गेले चार दिवस बेपत्ता आहे. तरी प्रभू मला त्वरीत उपाय सांग.

प्रभू रामचंद्र म्हणतात, 'अरे, तू चुकीच्या ठिकाणी आला आहेस. माझी बायको हरवली तेव्हा हनुमानाने ती शोधून दिली. तरी तू शेजारच्या देवळात जा. तो तुझं काम नक्की करेल.

- पी.के.देवधर, पुणे

विनोद

एकदा चिंतोपंतांच्या घरात काही चोरटे आले. त्यांनी गाढ झोपलेल्या चिंतोपंतांना उठविले आणि चाकूचा धाक दाखवित हिंदीतून विचारले, 'बोल, सोना किधर है ?' त्यावर चिंतोपंत उत्तरले, 'यह क्या पूछने की बात है ? घर इतना बडा है की कही भी सो जाओ ।

- पी.के.देवधर, पुणे

Regd. under RNI No. MAHBIL04149/13/1/2003-TC & Declaration No. PHM/SR/12/VIII/2004
SSPO Pune under Postal Concession register No. L-2/RNP/PNW/M-144/2008 Dated 22.02.2008
Licence to post without Prepayment No.: LWP-217 at Market Yard PSO, Pune 37 on 25th of each Month

○ प्रतिक्रिया

मार्च २००८ चा 'संवाद' मिळाला. संपादकीय अतिशय भावले. मार्मिक आणि सोप्या शब्दात भावनिक बुद्धिमत्तेचे विश्लेषण केले आहे. पेन्शनर्सच्याच नाही तर सगळ्याच वरिष्ठ नागरिकांच्या बदलत्या स्थित्यंतराला अशा वैचारिक परिवर्तनाची नितान्त गरज आहे. सभोवतालच्या वातावरणातून, परिस्थितीतून सकारात्मक आणि आनंददायी विचार एखाद्या टिपकागदाप्रमाणे शोषून घेतले तर निश्चितच आपल्या जीवनाची वाटचाल सुखकर होईल. 'वेगळेपण अनमोल दातृत्व' वाचून धन्य वाटले. 'कर्दळीवन' एक अविस्मरणीय आध्यात्मिक क्षेत्र वाचून अंगावर अक्षरशः काटा आला कारण श्रीशैल्यमला गेलो असताना त्यावेळी हे डोंगर आजूबाजूला दिसले होते. पण त्याच्यापलिकडे असे काही अद्भूत आहे किंवा या वयात कोणी हे डोंगर पार करीत असतील असे स्वप्नातही वाटले नव्हते. लेखकाने म्हटल्याप्रमाणे प्रबळ इच्छाशक्ती, श्रद्धा आणि विश्वास ह्या गोष्टी कोणत्याही साहसासाठी दिशादर्शकाप्रमाणे मार्ग दाखवतात आणि मनाचा निर्धार यशस्वी होतो हेच खरे!

- सौ.संध्या शिरवाडकर, नाशिक

○ छत्री

Z

छत्री रिमझिम पावसात, भिजण्यापासून वाचवते
रणरणत्या कडक उन्हात, माथ्यावर सावली देते... ॥१॥

कसरतीत चालताना दोरीवर, देहाचा तोल सावरते
नावडत्यांना रस्त्यात चुकवण्यास, तोंड लपवायला मदत करते...॥२॥

वात्सल्याची, मायेची छत्री, आयुष्य जगणं सुसह्य करते
कौतुकाची थाप पाठीवरची, भरारी घ्यायला बळ देते... ॥३॥

सहचारिणेचे प्रेमळ हात, जीवनाला आधार देतात
हाकायला संसाराचा रथ, सारथ्य करून दिशा देतात... ॥४॥

छत्री वादळात उलटी होते, देहाचा तोल हरवून जातो
गमावल्यावर हात थरथरते, हुरूप मनाचा संपून जातो... ॥५॥

प्रियेचा हात अर्ध्यात सुटल्यावर, आयुष्याची सांज गडद होते
मरणाचं दर्शन होईपर्यंत, जिवाची फरपट नशिबी येते... ॥६॥

- आर जी. कडवेकर,
शाहुपुरी, सातारा

सूचना : १) या मासिकांत प्रसिद्ध झालेल्या लेखांतील मतांशी संपादकमंडळ सहमत असेलच असे नाही. तसेच जाहिरातीतील मजकुराची सत्यासत्यता सभासदांनी स्वतः पडताळून घ्यावी. त्याबाबत असोसिएशन वा 'संवाद' चे संपादक मंडळ जबाबदार असणार नाही.
२) असोसिएशनचे कार्यालय, सोमवार ते शुक्रवार, संध्याकाळी ६ ते ७.३० या वेळातच उघडे असते. याची कृपया नोंद घ्यावी.
संपर्क दूरध्वनी क्र (०२०) २४३३२१४१

Printed Matter

If Undelivered Please Return to :

**STATE BANK OF INDIA PENSIONERS'
ASSOCIATION, (MUMBAI CIRCLE), PUNE
Anubandh, Building No. B-2, 4th Floor,
Block No.16, Near Ramkrishna Math,
Sinhagad Road, Pune 411030. Ph: 24332141**

To,

प्रकाशक : श्री. रा. ना. लळिंगकर, सेक्रेटरी, स्टेट बँक ऑफ इंडिया पेन्शनर्स असोसिएशन (मुंबई सर्कल), पुणे.

संपादक मंडळ : सर्वश्री. वसंत धुपकर, प्रभाकर गुपचुप, शरद शिंगवेकर, श्रीधर सहस्रबुद्धे, क्रांतिसेन आठवले

अंक सजावट, मांडणी व मुद्रित शोधन : क्रांतिसेन आठवले, प्रभाकर गुपचुप

मुद्रक : संविज्ञान इन्फोटेक प्रा. लि., ४९/७६३ लोकमान्य नगर, नवी पेठ, पुणे-३० फोन : २४३३५३०५, २४३३५३२४, ३२५४११५९